

- Renan, Ernest (1882): *Hvad är en nation?* Föredrag hållet i Sorbonne den 11 mars 1882. Helsingfors: G W Edlunds Förlag.
- Rokkan, Stein (1975): "Dimensions of State Formation and Nation-Building: A Possible Paradigm for Research on Variations within Europe" i Tilly, Charles (ed): *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Rönquist, Ralf (1990): *Historia och nationalitet. Skotsk etno-territorialitet i ett historiskt perspektiv*. Bibliotheca Historica Lundensis 67, Lund: Lund University Press.
- Sack, Robert (1986): *Human Territoriality. Its Theory and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seton-Watson, Hugh (1977): *Nations and States*. London: Methuen & Co.
- Simmel, Georg (1981): "Främlingen" (först publicerad 1908) i *Hur är samhället möjligt? och andra essäer*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Smith, Anthony D (1986): *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- Smith, Anthony D (1991): *National Identity*. London: Penguin Books.
- Taylor, Peter J (1985): *Political Geography, World-Economy, Nation-State and Locality*. New York: Longman.
- Tilly, Charles (1975): "Western State-Making and Theories of Political Transformation" i Tilly, Charles (ed): *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Weber, Max (1946): *Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press.
- Wehler, Hans-Ulrich (1991): *Det tyska kejsarriket 1871-1918*. Stockholm: Tidens Förlag (först publicerad i Tyskland 1973).

## Underhusvalet i Storbritannien 1992

I november 1990 bevistade Margaret Thatcher, premiärminister i Storbritannien sedan 1979, ESK-mötet i Paris. Michael Heseltine hade utmanat henne om partiledarposten, och det interna valet inom parlamentsgruppen hade utfallit så att Mrs. Thatcher *inte* hade fått det flertal som partistadgarna krävde för att bli vald i en första omgång.

När det veckan därpå drog ihop sig till den andra valomgången meddelade plötsligt Mrs. Thatcher att hon inte ställde upp som kandidat. Efter elva år som regeringschef avgick hon. Hennes egen kandidat till efterträdare var John Major, invald till parlamentet 1979 och finansminister sedan 1989. I den andra valomgången inom partiet erhöll han 185 röster, Heseltine fick 131 och Douglas Hurd 56.

Våren 1992 närmade man sig slutet på den femårsperiod, som enligt författningen maximalt får förflyta mellan val till Underhuset. Regeringen Major utlyste nyval till torsdag den 9 april.

Det nya parlamentet.

Valet vanns av de konservativa och av John Major. Under hans ledning gick Tories in i sin fjärde valperiod med ca 42% av avgivna röster. En viss ökning av antalet röster, men en svag procentmässig tillbakagång. Med ett flertal på sammantaget bara 21 mandat erhöll de konservativa den lägsta regeringsmarginalen sedan 1951. En mångfald toryvalkretsar vanns nu med majoriteter på mindre än tusen röster. Trenden i Labours favör var 2,1%, ungefär som 1987, vilket alltså inte räckte då heller. Det brittiska valsystemet är fortfarande 'a dominant party'-system. I och med enmansvalkretsar kan ett parti med en mindretal av väljarkåren ändå få en klar majoritet i mandathänsende.

För de konservativa, som under valrörelsen kämpade mot opinionssiffror som pekade på labourseger eller möjligen ett parlament utan majoritetsparti, dämpades segerlyran av att deras valstrateg Chris Patten själv förlorade sin valkrets Bath till Liberaldemokraterna. Mrs. Thatcher ställde inte upp i valet: några kommentatorer har sett detta som ett uttryck för att de konservativas 'ancien régime' definitivt efterträts av en konservatism som fått en mjuka-

Tabell 1. Valet i Storbritannien 1992 och 1987. Mandat och avgivna röster.

	Mandat	Vinster	För- luster	För- ändring
Cons	336	10	44	-34
Lab	271	44	5	39
LibDem	20	4	6	-2
SNP	3	0	1	-1
Plaid Cymru	4	1	0	1

Anm: Nordirlands 17 mandat tillkommer.

Avgivna röster i UK

	1992	Procent- andel	1987	Procent- andel
Cons	14231884	41,85	13677600	42,06
Lab	11619306	34,16	9946077	30,58
LibDem	6083661	17,88	7396956	22,74
SNP	629552	1,85	438545	1,35
Plaid				
Cymru	154857	0,46	137094	0,42
De Gröna	171703	0,50	83866	0,26

Valdel- tagande	1992	77,73%	1987	73,21%
--------------------	------	--------	------	--------

*Anmärkning.* SNP är Scottish National Party, Plaid Cymru det walesiska nationalistpartiet. Beträffande de nordirländska mandatet se nedan. Observera att jämförelsen sker mellan ordinarie val; förändringar under valperioden genom fyllnadsval kan påverka framställningen i texten.

re och mera europavänlig framtoning genom John Major.

Ålderman är förutvarande premiärministern Edward Heath, 76. Ingen ledamot är yngre än 30. 58 kvinnliga ledamöter tar plats i Underhuset, 15 fler än när parlamentet upplöstes. 20 är

konservativa, 35 representerar Labour, Liberaldemokraterna har 2 och 1 är SNP.

De regionala trenderna

Storbritanniens regioner är Greater London, South-East, South-West, East Anglia, East Midlands, West Midlands, Wales, North-West, Yorkshire and Humberside, North samt Scotland. Icke i någon region erhöLL Labour den 7-8 procentuella omsvängning i väljarkåren som den skulle ha behövt för att fälla regeringen, och endast i norr den 5%-förändring som hade behövts för att åstadkomma ett vågmästarparlament.

Skottland

Efter folkomröstningen 1979 om självstyre (Home Rule), vilket utmynnade i att skottarna sade nej till detta men ja till mindre långtgående självstyre (Devolution) inom riksenheten/ Unionens ram, har samtliga partier på det nationella planet vagt förordat förslag om starkare inslag av självstyre. Under valkampanjen hade Scottish Nationalist Party varit högljudda i sin övertygelse om att skottarna ville ha 'a Tory-free Scotland'. Siktet var inställt på 37 mandat och en hemmastyrka som skulle framtvinga någon form av långtgående självstyre för Skottland. SNP – och media – hade emellertid påtagligt överskattat skottarnas självständighetsvilja, och möjligen i lika mån un-

Tabell 2. Röstfördelning per region

	Conservatives		Labour		Libdem		Övriga	Valdel- tagande %	Labour- trend
	Procent	Mandat	Procent	Mandat	Procent	Mandat			
Greater London	45,3	48	37,1	35	15,1	1	0	73,7	3,4
South-East	54,5	106	20,7	3	23,4	0	0	80,2	2,5
South-West	47,6	38	19,2	4	31,4	6	0	81,1	3,2
East Anglia	51,1	17	28,0	3	19,5	0	0	80,0	3,7
East Midlands	46,6	28	37,4	14	15,3	0	0	80,9	4,7
West Midlands	44,8	29	38,8	29	15,0	0	0	78,2	3,1
Wales	28,6	6	49,5	27	12,4	1	4	79,7	2,7
North-West	37,8	27	44,9	44	15,8	2	0	77,3	2,0
Yorks & H	37,9	20	44,3	34	16,8	0	0	75,4	6,0
North	33,4	6	50,6	29	15,6	1	0	76,4	6,0
Scotland	25,7	11	39,0	49	13,1	9	3	75,4	2,5

derskattat deras ekonomiska försiktighet i frågan.

SNP:s förvalseufori slutade i trauma. Dess slagord 'Independence in Europe' lät bra men lockade uppenbarligen inte väljarna på ett avgörande sätt. Valet ansågs katastrofalt. Trots att deras röstetal ökade med 7,4% från 1987 till 21,5% förlorade man ett av sina fyra mandat. Detta kan i vad avser själva valsystemet jämföras med Liberaldemokraterna som behöll 9 mandat men endast erhöll 13,1% av väljarkåren. Denna tillbakagång med 6,2% får anses vara ett allvarligt varningstecken för liberaldemokraterna.

Labour förlorade också ett mandat och erhöll nu 49 istället för 50. Dess röstetal sjönk med 3,5%, och blev mindre än 40% för första gången sedan oktober 1974. Labour har varit avvaktande till en definitiv ståndpunkt betr. självständighetens omfattning; det finns två läger inom partiet i Skottland i denna fråga.

Den stora överraskningen bestods även i Skottland av de konservativa. Av Skottlands 72 mandat erhöll Conservatives 11, en ökning med ett. I valet 1987 hade deras mandatantal halverats – nu ökade deras andel av rösterna med 1,6% – ett överraskande resultat, som avvek från alla förhandstips. För första gången sedan 1966 ökade ett regeringsparti sitt röstetal och sitt mandatantal i Skottland. Trots allt, får man ändå säga, röstade ca 75% av alla skottar på andra partier än de konservativa – och kan därmed enligt vissa uttolkare sägas önska en författningsändring till förmån för mera självstyre. The Scottish Constitutional Convention, en samlingsrörelse över de skotska partierna för en författningsreform till förmån för ökat självstyre, pläderar nu för en ny folkomröstning mellan flera självständighetsalternativ.

#### Wales

Under valrörelsen i Wales spelade självständighetsfrågan om varianter av devolution ingen framträdande roll i valrörelsen. Plaid Cymru, det walesiska nationalistpartiet, erhöll en procentandel av rösterna inom Wales på 8,8% vilket kan jämföras med SNPs 21,5% i Skott-

land. Trots detta kunde Plaid Cymru efter valet peka på att det hade flera MPs än det skotska nationalistpartiet – vilket återigen reflekterar valsystemets skilda konsekvenser. Partiet hade erövrat ett från liberaldemokraterna, och erhöll sammanlagt 4 mandat. Liberaldemokraterna förlorade två av sina tre mandat i valet, bland annat sin walesiske partiledare.

De konservativa, som vid 1983 års val erhöll 14 av Principalitetens 38 mandat, behöll blott sex år 1987, och fick lika många 1992. Tre valkretsar förlorades, tre vanns. De som vanns var sådana som förlorats under valperiodens skilda fyllnadsval. Ett vanns med blott 19 rösters övertikt. Wales är alltså sammantaget ett starkt labourfäste. Partiet vann 27 av de 38 mandaten, den bästa utdelningen sedan 1970. Här återfinns även Kinnocks valkrets, Islwyn.

#### Nordirland

Nordirland har 17 mandat i Westminsterparlamentet. Den mest uppmärksammade valutgången i Nordirland var att Sinn Fein, Provisoriska IRA:s politiska gren, förlorade sitt mandat i Belfast West. Resultatet syntes vara en följd av att det extrema lojalistiska Ulster Defence Association, UDA, rekommenderade sina anhängare att rösta för, inte en moderatnationalist från Ulster Unionist Party, utan för SLDP, Social Democratic and Labour Party. UUP-andelen röster i valkretsen sjönk från 7.646 röster till 4.766, och SDLP ökade med nära 3000 röster från 14.641 till 17.415. Därmed förlorade Gerry Adams – som f.ö. aldrig upprätthållit sitt mandat i Westminsterparlamentet – sitt mandat med ca 600 röster. Sinn Fein pekade efteråt på att partiets sammantagna röstetal inte någonstans hade undergått några större förändringar, men kunde likväl inte undgå att erkänna att partiet lidit ett påtagligt politiskt nederlag.

UUP och DUP – pastor Ian Paisleys parti – gick sammantaget tillbaka med ca 2 procentenheter 1987 och lika mycket 1992. Närstående är Ulster Popular Unionist Party. Andra minipartier brukar statistiskt oftast föras till UPUP varför olika totalsiffror kan förekomma i olika uppställningar.

De konservativa, som gjorde en stark ansats för att markera en egen närvaro i Nordirland, erhöll 5,7% av totalt avgivna röster i provin- sen. Social Democratic and Labour party, SDLP, erhöll 4 mandat med 22,7% av rösterna. Alliansen erhöll drygt 9% av rösterna men inget mandat. Slutligen kan man påminna om att de nordirländska siffrorna brukar hållas skilda från den brittiska valstatistiken i övrigt.

Tabell 3. Valet på Nordirland.

	Röster	Röst- andel %	Man- dat
UUP	271079	35,8	9
DUP	103039	13,6	3
UPUP *	34996	4,5	1
Alliansen**	68665	9,1	0
S D L P	184445	22,7	4
Conservatives	44608	5,7	0
Sinn Fein	78291	10,3	0
Totalt	785093		

\*UPUP 21561, övriga 13435

\*\* Nationalister, ej att förväxla med Social Democrats & Liberals i UK.

#### Socioekonomisk röstning

Den brittiska väljarkåren brukar indelas i följande socioekonomiska grupper: AB, personer med yrkesutbildning samt arbetsledaryrken; C1 rutinartade icke-manuella yrken; C2 utbildad manuell arbetskraft; DE arbetare utan yrkesutbildning. Man bör notera att socioekonomiska uppgifter vanligen grundar sig på NOP, National Opinion Polls, eller på Gallupundersökningar i anslutning till valdagen. Dessa kan skilja sig åt, också beträffande indelningsgrunderna, varför slutsatser bör vara garderade.

Kommentarerna med avseende på tabellerna blir likartade. Labour har inget markant övertag i någon åldersgrupp – inte heller bland de yngre. Deras stöd kommer som förut från DE-gruppen. De har inte gjort några märkbara inbrytningar i de snabbast växande högre socioekonomiska grupperna. Där deras stöd ökat kan man anta att många kommer från liberaldemokraterna, och bör alltså bedömas som lätttröliga anhängare i ett längre tidsperspektiv. De konservativa kan blicka på siffrorna

Tabell 4. Röstning enligt socioekonomiska faktorer.

	Conser- vatives	Labour	LibDem	Övriga
<b>Kön</b>				
Män	42	37	17	5
Kvinnor	43	34	19	3
<b>Ålder</b>				
18-24	36	37	21	6
25-34	40	38	17	5
35-54	44	34	18	4
55+	45	35	17	2
<b>Socioek. grupp</b>				
AB	59	20	19	2
C1	52	24	20	5
C2	41	38	17	5
DE	29	50	17	4

Källa: NOP (cit i Independent 12/4 1992.)

	Conser- vatives	Labour	LibDem	Övriga
<b>Kön</b>				
Män	38	36	19	5
Kvinnor	44	34	16	1
<b>Ålder</b>				
18-24	37	34	21	3
25-34	36	39	17	2,5
35-44	37	37	20	8
45-64	42	34	17	5
65+	49	31	13	2
<b>Socioek. grupp</b>				
AB	57	17	20	
C1	49	28	19	
C2	35	40	17	
DE	29	48	14	

Källa: Gallup. (cit i Daily Telegraph 13/4 1992.)

med mindre oro. Deras stöd är förhållandevis relativt stabilt genom alla kategorier och åldersgrupper. Labour står starkast i grupper, områden och boendekategorier som inte ger extra mandatutdelning, bara solida labourvalkretsar.

#### Liberaldemokraterna

Sedan det föregående valet 1987 hade den dåvarande Alliansen mellan Liberaler och Socialdemokrater upplöst. Partibildningen Liberaldemokrater – där stommen byggde på Liberalernas organisation och medlemskår – övertog huvuddelen av arvet från Alliansen. En kärna kring dr. David Owens personlighet för-

blev vid beteckningen Social Democrats, men partiet förlorade nu sina två återstående mandat i Londonområdet. Liberaldemokraterna hade hoppats mycket av valrörelsen, inte minst sedan den dynamiske Paddy Ashdown blivit ny partiledare.

Liberaldemokraterna gick istället tillbaka överlag, framför allt i Skottland. De vann sammanlagt 20 valkretsar i hela riket mot 22 1987. Det året hade dåvarande 'Alliansen' 23% av väljarkåren mot 18 för Liberaldemokraterna nu. Bakom sig hade partiet en utveckling som fört dem upp från ett bottenläge på 6% av partisympatierna 1989 för att nu genomföra vad som allmänt ansetts vara en mycket professionell och stilren valkampanj. För framtiden torde deras hopp stå till att Labour förändrar sin inställning till den konstitutionella frågan om den proportionella valmetoden – och i förlängningen kanske taktisk röstning i vissa valkretsar för att motverka toryvinster.

Av de 20 mandat hade sex valkretsar förlorats, fyra vunnits. Väljarkåren anges ha skiftat mellan partierna på följande sätt: från de konservativa till Labour 2.06%; från Liberaldemokrater till de konservativa 2.09%; och från LibDem till Labour 4.15%. Dessa siffror måste vålla liberaldemokraterna bekymmer. Med en proportionell valmetod, sade ledaren Paddy Ashdown, hade liberaldemokraterna trots detta erhållit över 100 mandat i det nya parlamentet. Men den efterträdde vågmästareinställningen kan låta vänta på sig.

#### Labour

Efter tretton år i opposition lyckades Labour ändå icke; 'The Swing' som förekom räckte

inte. Trots att partiet moderniserats under Kinnocks nio år som partiledare (från 1983) och lyckats frigöra sig från vänsterkantens och de militantas grepp om partiet. Trenden till Labours fördel blev för liten.

Som framgått av den socioekonomiska analysen finns inga givna långa trender som i övrigt kan ge tröst åt Labour. Såväl demografiska trender som minskande antal i arbetar- och hantverksyrken samt den skönjbara flykten från lägenheter till villor talar till Labours nackdel.

Förutom dessa långsiktiga bekymmer lär den mest närliggande eftervalsanalysen ägna sig åt mediernas roll för valutgången. Efter en tämligen ordinär valkampanj satsade de tre tabloiderna Standard, Daily Mail och Sun tre dagar före valet på en intensiv skräckkampanj mot Labour, grundad på toryprognoser av vad en labourseger 'sannolikt' skulle betyda för skattebetalaren – och, via förmenat sannolika räntehöjningar, för husägaren. Storsläggan dagarna före valet som Labour inte hann bemöta och som togs upp av en besviken Kinnock när han på måndagen efter valet avgick som partiledare. Klart är att mycket av förklaringen till valnederlaget likaväl som nederlaget för prognosmakarna var sista-minuten byte av valavsikter hos ett signifikant antal marginalväljare.

#### Avslutning

Man närmar sig ett av de sedvanliga intervall varvid 'the Boundary Commission' skall anpassa valkretsarna till demografiska trender. Den skall avlägga rapport 1993, och den kan knappast undgå, anses det, att lägga fram för-

Tabell 5. Om valet varit proportionellt... (Med 'position' menas antalet sammantagna första, andra, tredje och fjärdeplaceringar i valkretsarna.)

	Position				Röster/ mandat	Proportionellt resultat
	1:a	2:a	3:e	4:e		
Conservatives	336	248	50	6	41942	275
Labour	271	192	161	10	42646	237
LibDem	20	154	389	68	299922	101
SNP	3	36	27	6	209850	17
Plaid Cymru	4	2	5	24	38609	3
Greens	0	0	0	200		0

Tabell 6. Underhusvalen sedan 1945.

	Avgivna röster i procent				Mandat				Totalt
	Conserv	Labour	LibDem	Nat	Conserv.	Labour	LibDem	Nat	
1992	41.9	34.4	17.8	5.8	336	271	20	24	651
1987	42.3	30.8	22.5	2.0	376	229	22	6	650
1983	42.4	27.6	25.4	1.7	397	209	23	4	650
1979	43.9	36.9	13.8	2.2	339	269	11	4	635
1974 Oct	35.8	39.2	18.3	3.5	277	319	13	14	635
1974 Feb	37.9	37.2	19.3	2.6	297	301	14	9	635
1970	46.4	43.1	7.5	2.4	330	288	6	5	630
1966	41.9	48.0	8.6	1.1	253	364	12	1	630
1964	43.4	44.1	11.2	0.9	304	317	9	0	630
1959	49.4	43.8	5.9	0.6	365	258	6	0	630
1955	49.7	46.4	2.7	0.9	345	277	6	2	630
1951	48.0	48.8	2.6	0.4	321	295	6	3	625

Anm. Med LibDem avses liberalerna, under åttiotalet också i allians med socialdemokrater.

slag som kommer att kosta Labour minst 12 och sannolikt bortåt 20 mandat. Ett hot är att t ex Skottlands valkretsar skulle bli lika stora som Englands, vilket Labour skulle förlora på. Återstår då frågan om en författningsändring till förmån för ett proportionellt valsysteem. Men enligt ITN:s exit poll angav 52% av de röstande att de föredrog det befintliga valsystemet – inklusive 45% av dem som hade röstat för Labour! Och regeringen under John Major

kommer inte att erbjuda draghjälp för att förändra det valsysteem, som givit de konservativa i mandat att, trots ett mindretal i valmanskåren, styra landet med en såvitt kan bedömas stabil majoritet kanske upp till fem år framöver. Detta är inte första gången de senaste femtio åren.

Terry Carlbom

## Lärobokens problem – och-recensionens

I *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1991:2 inleder Michele Micheletti en inte alldeles oreserverat generös recension av vår bok, *Partier och organisationer* (Allmänna Förlaget 1990, andra upplagan utkom i juni 1992.) med att hävda att "(e)n av de viktigaste och mest ansvarsfulla uppgifterna i den akademiska världen är att skriva läroböcker".

Förvisso är det så. Uppgiften är så ansvarsfull att den förtjänar en diskussion. Vilka krav bör egentligen ställas på en lärobok? Vilka problem ställs man inför som läroboksförfattare och hur bör man förhålla sig till dessa problem? Vår ambition med denna artikel är att

principiellt diskutera dessa frågor. Avsikten är inte primärt att gå i svaromål på Michelettis recension, även om det inte skall förnekas att det är denna som naturligtvis är upprinnelsen till vår artikel. Recensionen visar nämligen att det finns anledning att på ett generellt plan diskutera lärobokens speciella problem. Skillnaden mellan läroböcker och forskning kan ibland vara ganska otydlig – vilket inte minst det faktum att en stor del av den renodlade forskningslitteraturen använts som kurslitteratur visar. Men den finns och därför är det knappast rimligt att bedöma läroböcker efter samma mall som man bedömer forskning.

Avslutningsvis diskuteras också frågan om recensentens ansvar i vetenskapssamhället. Vi vill peka på några allmängiltiga principer som varje recensent i största möjliga utsträckning bör vinnlägga sig om att följa.